

VILIJEM NEJPIJER

ATILA

OLUJA SE BLIŽI

Druga knjiga

Prevela
Tatjana Bižić

Laguna

Naslov originala

William Napier

ATTILA

The Gathering of the Storm

Copyright © William Napier 2007

First published by Orion, London

Map © John Gilkes 2007

Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ajoni

* današnji nazivi mesta navedeni su u spisku na kraju knjige

SPISAK GLAVNIH LIKOVA

Likovi označeni zvezdicom istorijske su ličnosti. Ostali su to mogli biti.

Aecije* – Gaj Flavije Aecije, rođen 15. avgusta 398. u pograničnom gradiću Silestriji, u današnjoj Bugarskoj

Aladar – hunski ratnik, Čanatov sin, jedan od osmorice izabranih

Amalasunta* – jedina kći Teodoriha, kralja Vizigota

Atenaida* – kći atinskog učitelja retorike Leontija, docnije žena cara Teodosija II

Atila* – rođen 15. avgusta 398, poglavar Huna

Bajan-Kazgar – vojskovođa, a docnije poglavar plemena Oronha

Bela – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Bleda* – stariji brat Atilin

Čaba – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Čanat – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Dengizih* – najstariji sin Atilin

Elak* – drugi Atilin sin

Enhtuja – vračara Huna Kutrigura

Gala Placidija* – rođena 388, sestra cara Honorija, mati cara Valentinijana III

Gejserih* – rođen 389, nedaleko od jezera Balaton u današnjoj Mađarskoj, vladar Vandala od 428.

Geukču – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Honorija* – rođena 422, kći Gale Placidije, sestra Valentinijana III

Honorije* – rođen 390, car Zapadnog rimskog carstva do 423.

Jesukaj – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Juki – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Kandak – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Karaton – poglavica Belih Huna

Kreka – prva žena Atilina

Kuridak – poglavar Huna Heptalita

Ptičica – hunski šaman

Mundžuk* – stariji brat Rugin, nakratko poglavar Huna

Nogan – hunski ratnik, jedan od osmorice izabranih

Orest* – po rođenju grčki rob, prijatelj i saputnik koji je pratio Atilu celog života

Pulherija* – sestra cara Teodosija II

Ruga* – mlađi brat Mundžukov, posle njega poglavar Huna

Poderano Nebo – poglavica Huna Kutrigura

Teodorih I* – sin Alarihov, kralj Vizigota 419–451.

Teodorih Mlađi* – najstariji od Teodorihovih šest sinova

Teodosije II Kaligraf* – car Istočnog rimskog carstva 408–450.

Tokuz-Ok, Devet Strela – bog kralj plemena Oronha

Torismond* – drugi od šestorice Teodorihovih sinova

Valentinijan* – rođen 419, car Zapadnog rimskog carstva 425–455.

PROLOG

Trideset je godina prošlo otkako je mali Atila, potomak hunskih poglavara, bio proteran, a svetom je za to vreme vladao prividni mir. Šta je sve Atila preživeo za tih trideset godina u nezamislivim skitskim prostranstvima, dok mu je jedini drug i pratilac bio verni Orest, grčki rob, to niko ne zna da ispriča, ali se može pretpostaviti sasvim dobro. Sveto pismo nas uči da se „čovek rađa na nevolju, kao što iskre iz ugljvlja uzleću uvis“.* A izuzetni ljudi rađaju se za izuzetne nevolje.

U prvoj knjizi svog letopisa ja, Prisk iz Panija, ispričevah o detinjstvu koje je Atila proveo kao talac u Rimu, o tome kako je utekao i kako je bežao kroz Italiju koju su Goti pljačkali i pustošili, i o zlosrećnom njegovom povratku u njegovu hunsku otadžbinu. U ovoj drugoj svojoj knjizi ispričevah o onome što beše potom: o Atilinom povratku iz puste divljine i krvoproliću onog dana kad je postao vladar Huna; o tome kako je okupio sva plemena srodna svome i iskovao od njih vojsku ogromnu i strašnu dovoljno da bi dosegao svoju konačnu težnju – da nasrne na Rimsko carstvo, njemu omrznuo, koje ga je namučilo u detinjstvu, koje mu je upropastilo mladost i koje je za dugih godina njegovog izgnaništva ponižavalo njegov narod. Da se pripremi za sudnji dan Carstva, za svoju davno smišljanu osvetu.

Neka se, dakle, naša priča sad nastavi.

* Knjiga o Jovu, 5: 7. (Prim. prev.)

PRVI DEO

Dolazak vladarev

1

KAMENI KONJANIK

*Skitske stepe, nedaleko od reke Boristen,
jesen leta Gospodnjeg 441.*

Stari ratnik Hun priteže uzde svom konju i skupivši kapke upilji se ka istoku. Onaj čudni konjanik još je tamo. Tamo je ceo dan i noć, pod žarkim suncem, pod studenim mesecom, nepomičan. Nečeg je onostranog bilo u njemu. Stari ratnik zadrhta.

Bio je mesec oluja, mada oluje još nisu došle, ali nebo se tmurilo u očekivanju. Vetar je u snažnim naletima duvao preko svelog, požutelog kovilja, i kroz stepske vododerine, presahle sad posle šest meseci pod letnjim suncem, podižući u njima sablasne, izgubljene kovitlace prašine. Suri oblaci bez počinka su putovali nebom, konji su u zabranima bili nemirni, uzvijore-nih repova, psi su ispod kola čuljili uši i cvileli. Dan je bio pun iščekivanja, i nekakve suzbijene sile. Iza zastora što razdvaja dva sveta duhovi su se meškoličili i budili, smišljali nov izliv svojih bezmernih moći i nestašluka u čovečji svet, čoveku na čudo i na sujeverni strah, ali van domašaja njegovog poimanja.

Kasnije će neki govoriti, pošto se budu okončali snovidni događaji tog dana, da su videli munju iz vedra neba, tamo gde oblaka nije bilo. Drugi su videli senku ispolinskog orla gde nadleće grobnu humku u ravnici.

Neznani konjanik sedeo je na svom zdepastom šarenom konjiću navrh duguljaste humke Mundžukove, brata starog poglavara Ruge, koji je umro pre trideset leta ili više. Plemenske pesme kazivale su da Mundžuk nije umro, nego ga je na nebo odneo ogromni orao, Astur otac bogova. Mundžuk je odnet, sa svim pogrebnim žrtvama, poklanim konjima i svojim najlepšim ženama i robinjama, u zenitu svoje junačke muževnosti, u večnoplavo nebo da živi zanavek uz svoje pretke, ratujući i gosteći se sve do smaka sveta. Kroz dveri smrti Mundžuk u svom smrtnom telu nikad nije prošao.

Posle nekog vremena poglavaru Rugi dojadilo je da sluša pesme koje slave Mundžuka i jasno je to obznanio svom narodu. Sad je već malo bilo onih u plemenu koji su pamtili čak i Mundžukovo ime. Triput po deset godina dugo je vreme među onima kod kojih je, kako se govorilo, žena s dvadeset već stara.

Stari ratnik se prisećao, zagledan preko stepe ka humci. I mada je staračkim očima što su suzile i škiljile na suvom stepskom vetru slabo mogao da razazna stas ili lik čudnog konjanika, nešto ga je u onome kako je sedeo, tako miran, tako snažan, teralo da zadrhti. Miran i snažan kao kamen. Nekada bi ovaj stari Hun ne oklevajući ni časka obo konja i odjurio do tog nametnika, u trku vadeći strelu iz tobolca i napinjući luk. Ko je ta samotna utvara što je došla i ne tražeći dopuštenja sedi na samoj humci jednog glavara plemena Huna? Star je Čanat sad bio i nerad da zapne svoj moćni luk. Pojahaće do šatorâ svog naroda da ispriča šta je video. Neće dugo proći pre nego što kao čovek pogine u boju. Molio se svaku noć bogovima za takvu smrt. Ne danas, ipak. Ne u nekakvoj samotnoj čarki s neznanim konjanikom u pustoj stepi, gde nikog nema da bude svedok i da mu ispeva slavopojku.

Konjanik na humci kao da je malo okrenuo glavu i zagledao se prodorno ka starom ratniku. Čanat mu, slabim staračkim

očima, nije video lice, ali oko konjanika je varničila silovita, mada nepomična, snaga koja je čekala da bude raspuštena. Vetar je mrsio podrezanu konjsku grivu, tamna konjanikova kosa šibala je preko lica. Bilo je siline čak i u stisku šake na prikupljenoj uzdi od konopca, čak i u stisku butina oko konjskih slabina. Bilo je u tom nečeg kamenog i gvođenog, ničeg mekanog plotskog.

Kameni konjanik podiže desnicu i dade rukom znak, nesumnjivo zapovedan, pa je spusti i skrenu pogled. Čekao je. Stari ratnik ne mogade da se odupre zapovesti. Trideset godina i duže on nije poslušao ničiju no zapovest poglavara Ruge, a sad obode petama konja i pojaha ka humci.

Kako se primakao, kameni konjanik se okrenu i mirno ga je gledao. Ratnik stade pred njim. Neko vreme je gledao konjanikovo lice, nespreman da poveruje u ono što vidi. Ne može biti!

Konjaniku je bilo oko četrdeset pet i nosio je kratak krzneni ogrtač vezan ispod grla sirovom oputom. Krzno je nekad moralo biti tamno i sjajno kao kunino, ali sad je bilo posivelo od stepske prašine. Na glavi je imao šiljat kalpak u hunskom stilu, nisko natučen na široko čelo. Kosa mu je, gusta i tamna, prošarana sedinama, padala preko mišićavih ramena, tamne oči sevale su ispod veđa, ali vedrina je u njima bila divljačna i jetka. Nos mu je bio jak i koščat, očito lomljen u tučama i bitkama više puta, usta tvrdo srezana, povesma brade retka i proseda. U ušima je imao zlatne alke. Ispod ogrtača videle su se bronzane ruke gole do ramena, sa po jednom srebrnom grivnom visoko na mišicama. Krupni mišići izgledali su tvrdi kao kamen, a žilave, venama isprepletene podlaktice behu snažne kao u kovača, samo s mnogo više ožiljaka. Desna mu je ruka posebno bila punija belega nego kasapska daska.

Ispod prašnjavog ogrtača imao je prsluk od izguljene crne kože zapertlan spređa, čakšire do kolena povezane unakrst

prepletenim kanapom i dronjave čizme od jelenje kože. O poja-
su od debele crne kože visio je hunski čekan, kratka sekirica s
krivim i na vrhu zašiljenim sečivom, te laso od nakatranjenog
užeta, a s druge strane lep mač, persijske ili vizantijske izrade
pre nego hunske, s balčakom kitnjasto ukrašenim zlatom, i
izgrebene kožne kanije u kojima se dala naslutiti španska sablja
s krivim sečivom koje se širilo pa sužavalo, da bi se završilo
dugim smrtonosnim šiljkom. Preko leđa je nosio kožni tobo-
lac sa strelama i kratki, smrtonosni stepski luk. Stisnute šake
sad su mu bile na jabuci prostog drvenog sedla, čvornovate i s
istaknutim debelim venama – šake izuzetno snažnog čoveka,
s kožom jednako uštavljenom od godina i vremena kao i na
licu. Sve je to govorilo o nekome ko je istrpeo godine ledenih
oluja, opakih vetrova u pustolinama, podnevnog sunca od kog
gori mozak, i kroz sve to je jahao dalje nepobeden, nesalomiv.

„Čanat, dakle“, reče kameni konjanik, tihim hripavim gla-
som. „Još si živ.“

Čanat je ćutao. Star čovek je, to je bila živa istina, samo teret
i sramota za svoj narod; trebalo je da pogine već odavno, s
mačem u ruci, na nekom slavnom, u krvi okupanom razbojištu.

„I ja sam“, reče konjanik. „Još živ, i dođoh da uzmem šta
je moje.“

On je, ipak. Čanat ga ponovo pogleda. On je.

S istoka se približavao još jedan konjanik, istih godina,
možda godinu ili dve mlađi. Jahao je sitnu kulašastu kobilu.
Bio je odrpan i prašnjav od puta kao i onaj prvi, ali je lakše
sedeo u sedlu, pogled oštrih očiju leteo je strelovito, otkrivena
glava bila je uzana i monaški ćelava na temenu, dok je sa stra-
ne svetla kosa bila kratko ošišana. Strnjika brade po obrazima
i ispod donje usne i njegova svetloputost kazivale su da nije
Hun, ali je i on nosio kratki hunski luk i dva tobolca unakrst
prebačena preko leđa. Čanat pomisli kako ga se seća, mada je

protreklo toliko vremena. Onaj mali rob Grk, svetloput kakvi
Grci jesu. Odani sluga svog gospodara tolike godine u izgnan-
stvu, ispunjene ko zna kakvim tajnim jadima i užasima. Sluga
nakloni glavu u pozdrav Čanatu. Čanat mu uzvрати.

„Čanate, idi do naših šatora“, reče kameni konjanik. „Donesi
nam lopatu.“

Čanat se namršti. „Lopatu, mladi poglavice Atila?“

„Atila tandžu*“, odvrati ovaj. „Poglavaru Atila. Poglavaru.“

Dvapat su Čanata presretali da ga zapitkuju dok je odjahivao
od šatora noseći lopatu preko sedla. Oba puta se oglušio na
sva pitanja i gordo je jahao dalje. U srcu je, i u čitavim grudi-
ma i čitavom svom starački ukrućenom telu, osećao plamsanje
takvog uzbuđenja kakvo nije iskusio već godinama. Njegov
gospodar mu je dao naređenje. Drugo ništa nije bilo važno.
Gospodar koji je nametao poštovanje pokretom malog prsta.
Takav gospodar kakvom je žudeo da služi čitavog života. Ne
onom vazda nalokanom izrodu u poglavarskom šatoru, u onoj
tunici od meke bele anadolske vune i darovanim haljama od
purpurne vizantijske svile. Okovani kovčezi puni su mu rimskih
solida, zlatnika s utisnutim znamenjima tuđinske vere i glavama
tuđinskih poglavara. Brada mu je ispolivana vinom, hrče s gla-
vom u krilu kakve mlade zarobljenice, a koplja i mačevi rđaju
okačeni o šatorske potpornje. Tamo, na humci Mundžukovoj,
sedi istinski gospodar, gord i odlučan u sirotinjskoj opravi,
izlizanom krznu i prašnjavoj koži: tandžu.

* Ovu titulu navodi Gibon u *Usponu i padu Rimskog carstva*, mada drugi
izvori tvrde da su nam od hunskog jezika poznate, preko Priska i Jordana,
svega tri reči: *medos*, *kamos* i *strava*, koje ukazuju na srodnost s prasloven-
skim jezikom. Postoji pretpostavka da je tandžu pogrešno interpretirano
handžu ili kandžu, što bi upućivalo na poglavarsku titulu kana ili kagana
kod drugih naroda geografski bliskih Hunima. (Prim. prev.)

Čanat je projahao ne udovoljivši znatizelji stražara što su se dosađivali na straži, spreman da ih mlatne lopatom po lobanji drznu li se da ga zaustavljaju. Nisu ni pokušali. Vitki i mrgodni stari ratnik i dalje je ulivao poštovanje među hunskim šatorima u san utonulim.

Pružio je lopatu svom gospodaru. I mnoge bi mu druge ponude voljno prineo, rado bi na žrtvu prolio i svoju od starosti razređenu krv.

„Oreste“, reče gospodar.

Svetloputi Grk prihvati lopatu od Čanata pa gipko sjaha s konja.

Atila pojaha na istočnu stranu humke. „Tamo kopaj“, reče pokazujući glavom pod kalpakom.

„Otkopaćeš mogilu jednog...“

Pod prekim, žestokim gospodarevim pogledom čak i Čanat zamuknu načas, pa nastavi šta je zaustio. Ovo je poglavar što nikad neće omrznuti čoveka koji govori ono što misli, ako to misli iskreno.

„...mogilu jednog pokopanog poglavara?“

„Humku Mundžukovu“, reče Atila. „Humku mog oca.“

Čanatu se lice pomračilo, ali on ne reče više ništa. Sedeli su u sedlu i gledali dok je Orest kopao ka srcu humke, raskopavajući crnicu oko zgomilanih grobnih kamenica. Potom Atila sjaha, kleče pored duguljastog kamenog belega, pa s krajnjom brižljivošću stade da sklanja jedan po jedan kamen. Zadugo je zastao pre nego što će pružiti ruku unutra. Uklanjajući zemlju što je skliznula dole, položio je topao dlan na hladno koštano očevo čelo i pomolio mu se da ga razume i da mu oprost. Klečao je još zadugo, pa onda posegnu drugom rukom i činilo se da vuče sam odbačeni, okaljani kostur. Konačno se otrže, uz tih grcaj, pa hitro ustade i ponovo se vinu na konja. Dvojica ljudi, istrajni

sluga Grk i žilavi stari ratnik, smenjivali su se vraćajući kamenje i nasipajući zemlju da zatvore živu ranu razderanu u svetom tlu. Napokon ponovo položiše busenje preko groba, poravnashe ga pljosnatom stranom lopate, i sve je opet bilo kao pre.

Uzjahali su i nagnali konje na mogilu. Atila podrža desnicu ispruženu nad njom i visokim žalopojnim glasom izgovori deo velike hunske molitve pri ukopu pokojnika.

Potom sva trojica obodoše konje i pojahaše ka tihim šatorima Huna nad kojima se izvijao dim.

Primakavši im se, Atila priteže uzde konju, a Grk i starac stadoše uz njega. „Pokopan je bez svojih konja“, reče on Čanatu. „Bez svojih žena i robinja.“ U glasu mu se čula sve jača silina. „Otposlat na put bez jednog jedinog zlatnog prstena.“

Čanat ne smože snage da ga pogleda u oči.

„Govori“, naloži Atila hripavo.

S patnjom na licu, Čanat tiho reče: „Ne pitaj mene, tandžu. Ne pitaj mene o pokojnome.“

Atila se zagleda u daleki rub obzorja ubilački kao da name-rava da ga prekolje.

Potom pojahaše dalje.